

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

Кафедра гуманітарних дисциплін та соціальної роботи

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА:
СТАНОВЛЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, РОЗВИТОК**

Матеріали

IV Міжнародної науково-практичної конференції
24-25 травня 2018 року

Львів, СПОЛОМ, 2018

УДК 316.4.05: 009. 37.032
Соц 70

**"Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток"
(IV ; 2018 ; Львів).**

Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції "Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток", 24-25 травня 2018 р. ; [за заг. ред.: Кривачук Л. Ф., Нагірняк М.Я.]. – Львів : СПОЛОМ, 2018. – 414 с. – Бібліограф. в кінці ст. – ISBN 978-966-919-378-0.

Висвітлено питання, що стосуються проблем соціальної роботи та соціальної політики в Україні на сучасному етапі, особливостей провадження соціальної роботи з різними категоріями населення органами державної влади, громадськими організаціями, соціальними інституціями, нагальних проблем і перспектив розвитку соціальної сфери держави. Розглянуто матеріали, які пропонуються читачеві та сприятимуть створенню умов для формування складових професійної компетентності фахівців із соціальної роботи і дадуть змогу формувати адекватну модель діяльності майбутнього спеціаліста соціальної сфери.

Для науковців викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх тих, хто цікавиться теоретичними та практичними проблемами соціальної роботи та соціальної політики в Україні та світі.

Відповідальний редактор: Нагірняк М.Я., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(протокол № 5 від 18 квітня 2018 р.)*

© Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2018
© Кафедра гуманітарних дисциплін та соціальної роботи, 2018

ISBN 978-966-919-378-0

© Нагірняк М.Я. 2018
© В-во "СПОЛОМ", 2018

Григорій ВАСЯНОВИЧ

доктор педагогічних наук, професор

Вікторія ЛОГВИНЕНКО

кандидат філософських наук, доцент

Львівський державний університет

безпеки життєдіяльності

СОЦІАЛЬНА РОБОТА: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство переживає надто складні часи. Це зумовлено не стільки економічними проблемами, хоча і вони вимагають невідкладного розв'язання, а передусім проблемами духовного чину, що вже позначилося на дегуманізації людських відносин, деморалізації значної кількості людей, а часто-густо й на втраті ними сенсу життя. До цього додаються й духовні та матеріальні втрати, які ми терпимо від зовнішніх ворогів (агресія Росії), та внутрішніх (корупціонери різних мастей, зрадники інтересів народу і т. ін.). На цьому тлі різко зростають соціальні проблеми суспільства, які вимагають посилення уваги до соціальної *роботи* як збоку держави, так і збоку громадських організацій, релігійних конфесій тощо. Варто зазначити, що питання організації, функціональності соціальних інституцій все ще недостатньо досліджуються, іноді ніби «не помічаються» не лише можновладцями, а навіть науковцями. Або ж вони аналізуються якось «сором'язливо», згладжено. Усе це не сприяє усвідомленню того, що нерозв'язані вчасно соціальні проблеми породжують нові, більш серйозні. Отже, є необхідність вивчення сучасного стану соціальної роботи на методологічному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість вчених (В. Андрущенко, О. Безпалько, І. Бех, Бондар, А. О. Карпенко, І. Козубовська, М. Лукашевич, І. Мигович, Н. Сейко, В. Сидоров та ін.) досліджують різні аспекти, пов'язані безпосередньо із соціальною роботою, зокрема: обґрунтовують теоретичні і методичні засади соціальної роботи (Л. Гусякова, С. Максименко, М. Ромм, Е. Холостова); визначають роль і місце соціальних методик і технологій у підготовці майбутнього соціального працівника (В. Іванов, А. Капська, М. Шакурова, І. Зверева, С. Харченко та ін.); окреслюють основні сфери, умови соціального впливу на особистість з метою її соціаліза-

ції і захисту тощо (Р. Вайнола, І. Ковчина, Ж. Петрочко та ін.). Сьогодні більш-менш усталеною є думка, що соціальна робота – це: 1) вид соціальної діяльності, спрямований на створення в суспільстві умов для життєдіяльності кожної людини, надання соціальних послуг окремим індивідам, групам людей і громадянам, котрі мають труднощі щодо соціального функціонування, шляхом захисту, підтримки, корекції і реабілітації, а також шляхом зміни чи реформування окремих елементів соціальної системи; 2) теорія, яка вивчає способи і методи сприяння соціальній адаптованості і реалізації суб'єктності індивіда і групи згідно з соціальними нормами і цінностями суспільства в різних просторово-часових ситуаціях; 3) навчальна дисципліна багаторівневого плану; вона викладається у ВНЗ, середніх спеціальних навчальних закладах, у системі підвищення кваліфікації працівників соціальної сфери. Її метою є формування особистісно-професійних якостей майбутнього соціального працівника із стійкою установкою на самовиховання, самовдосконалення, оволодіння теоретичними знаннями, уміннями і навичками, системою технологій соціальної роботи тощо.

Соціальна робота як професійна діяльність має такі ознаки, що відрізняють її від інших подібних за характером професій (лікаря, педагога, юриста, психолога). Цією ознакою є характер процесу соціальної дії та інтеграції між спеціалістом і клієнтом. На відміну від суб'єкт-об'єктних, властивих спорідненим професіям, у соціальній роботі домінують суб'єкт-суб'єктні відносини, при яких клієнт зберігає за собою право у прийнятті рішення [7, с. 846]. Предметом нашого аналізу є соціальні феномени, пов'язані із теоретико-методологічними аспектами. Така постановка питання виникла як результат потреби суспільства в науково-теоретичних дослідженнях у галузі соціального розвитку особистості й суспільства на новому соціально-економічному етапі розвитку, а також потреби в науково-практичних і методологічних рекомендаціях щодо надання соціальних послуг людям, які опинилися в складних ситуаціях.

Варто зазначити й наступне: у соціальній роботі до цього часу не існує єдиної усталеної теорії, наука представлена різними науковими школами, у рамках яких і розгортаються основні дослідницькі традиції, що пропонують різні наукові і науково-практичні парадигми. Вона спирається на ідеї філософів, психологів, соціологів, педагогів – Г. Ващенко, М. Вебер, Л. Виготський, Г. Гегель,

Е. Дюркгейм, В. Зеньковський, І. Кант, Я. Коменський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, А. Макаренко, А. Маслоу, М. Монтегсорі, І. Павлов, Т. Парсонс, М. Пирогов, Й. Песталоцці, К. Роджерс, С. Рубінштейн, С. Русова, Ж.-П. Сартр, І. Сеченов, І. Соколянський, П. Сорокін, К. Ушинський, З. Фройд та ін.

Метою статті є аналіз феномену «соціальна робота» в аспекті сучасних теоретико-методологічних пошуків.

Виклад основного матеріалу. Філософсько-педагогічна думка вже багато років працює над з'ясуванням сутності і змісту поняття «методологія». Натомість однозначної відповіді на це складне і важливе наукове питання все ще немає. Саме тому в наукових дослідженнях бракує ясності і чіткості у визначенні об'єкта і предмета дослідження, в тому числі й у сфері досліджень, які торкаються соціальної роботи. Деякі вчені висловлюють думку, згідно з якою методологія зводиться лише до суми методів (О. Новіков). Інші, розглядають методологію у широкому аспекті, отже, загальнофілософському. Не заперечуючи в цілому таких підходів, ми все ж дотримуємося думки видатних вчених-методологів (С. Гончаренко, В. Заг'язинський, І. Зязюн, В. Краєвський, В. Старіков, А. Хуторської, Г. Щедровицький), які у структурі і змісті поняття «методологія» виокремлюють чотири рівні: 1) загальнофілософський; 2) загально-науковий; 3) конкретно-науковий; 4) методи дослідження.

Загальнофілософський рівень дозволяє визначитися із фундаментальними теоріями та ідеями різних галузей наукових знань, які відображені в гносеології про діалектичний взаємозв'язок закономірностей та явищ соціально-педагогічної реальності, гуманістичного розуміння людини в її цілісності як біосоціокультурної, історично конкретної, духовно активної істоти, принципів об'єктивного розвитку і єдності теоретичного знання й практичної діяльності особистості соціального працівника, аналізу категорій «діяльність» і «праця» через взаємозв'язок практичної та духовної діяльності.

Загально-науковий рівень уможливорює авторське визначення структури та логіки дослідження, передбачення перспектив розвитку його об'єкта та предмета за допомогою реалізації суб'єктно-діяльнісного підходу як важливого методологічного принципу, що найповніше виявляється в процесі взаємодії людини як соціального суб'єкта з середовищем; аксіологічного – для вивчення домінуючих цінностей соціальних працівників та їх клієнтів і підпорядку-

вання змісту їх співпраці духовним ідеалам національної та загальнолюдської культури; соціосистемного та синергетичного (як різновиду системного) підходів – для моделювання процесу професійної підготовки майбутнього соціального працівника з позиції цілісності та з урахуванням соціокультурних проблем, налагодження взаємодії між суб'єктами діяльності як відкритої соціально-педагогічної системи, особистісного сприйняття світу на основі сучасного вивчення соціально-гуманітарних наук; міждисциплінарного – для аналізу наукових концепцій суміжних галузей пізнання людини у вирішенні соціально-педагогічних проблем.

Конкретно-науковий рівень забезпечує проектування організаційно-методичних стратегій формування професійної готовності майбутніх соціальних працівників до соціальної роботи; дозволяє орієнтуватися у своїй роботі на кращі зразки народної і світової культур; спрямовує свідомість соціального працівника у русло безкорисливої добродії, емпатії, любові, доброчинності; спонукає до рефлексивної креативності, творчості, самореалізації, використання соціальним працівником найновіших технологій релаксації своїх клієнтів тощо.

Методи дослідження як складовий елемент методології сьогодні надто урізноманітнилися, хоча традиційно вони поділяються на теоретичні й емпіричні. До теоретичних методів зазвичай відносять: методи концептуально-порівняльного аналізу (вивчення філософсько-культурологічної, соціологічної, психолого-педагогічної, нормативно-законодавчої бази про освіту в Україні і за кордоном, інструктивно-методичних документів щодо професійно-педагогічної освіти, соціальної роботи); методи структурно-системного аналізу (теоретичний аналіз соціально-педагогічних проблем, узагальнення даних наукової літератури для розроблення категоріального апарату дослідження, теоретичне моделювання для побудови експериментальної моделі, ретроспективний аналіз, прогнозування результатів дослідження); вивчення й узагальнення досвіду роботи викладачів ВНЗ для обґрунтування теоретико-методологічних засад фахової підготовки майбутніх соціальних працівників.

До емпіричних методів відносяться психодіагностичні (психолого-педагогічне спостереження, бесіди, анкетування (інтерв'ювання), тестування, метод вирішення проблемних ситуацій, аналіз продуктів діяльності суб'єктів соціально-педагогічного процесу, самооцінки) задля вивчення результатів навчальної та нау-

ково-дослідницької діяльності студентів; локальний педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) з метою перевірки ефективності структурно-функціональної моделі системи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до ефективного здійснення соціальної роботи. Нині застосовують і статистичні методи дослідження з метою кількісного та якісного аналізу результатів дослідження, перевірки їх об'єктивності й валідності: статистичний критерій Колмогорова-Смирнова, метод лінійної кореляції Пірсона, метод Є. Пустильніка для перевірки відповідності розподілів емпіричних даних законам нормального розподілу, факторний аналіз (за допомогою пакету (SPSS Statistiks 17.0).

Отже, підсумовуючи викладене, узагальнюємо: методологія – це вчення про способи організації і побудови теоретичної і практичної діяльності людини [5, с.165-166]. Соціальна робота на теоретичному рівні повинна виконувати свої функції стосовно методики і практики всередині методології. Звернемося до аналізу соціальної роботи в межах філософсько-педагогічної антропології та екзистенціалізму.

Філософсько-педагогічна антропологія. Нерозривна єдність людини та навколишнього світу стала предметом аналізу філософського напрямку ХХ ст. – філософської антропології. У чому його головний смисл? Якщо загальнопоширеним підходом до буття людини є субстанційний, що прагне пояснити його, виходячи з якоїсь сталої величини (незмінної основи людини), тоцею напрям показує буття як постійне функціонування, позбавлене сталої незмінної основи. Людина постійно змінюється, навіть тоді, коли вона не вповні це усвідомлює. Сучасна філософська антропологія бере свої початки від І. Канта. У відомій праці «Антропологія з прагматичного погляду» (1798), вчений наголошує, що людина сама для себе є останньою ціллю. Натомість в іншій праці він доводить, що «...із всіх істот людина менше всього досягає мети свого існування, тому що вона витрачає свої природні здібності на такі цілі, які решта істот досягає з набагато меншими здібностями і водночас значно надійніше і простіше» [8, с. 249]. Людина, на думку мислителя, повинна вийти із свого природного стану і набути стану духовного, отже, стати подобою Божою і жити за законами Божими. Цю думку І. Канта ми формулюємо у такий спосіб:

Людині у подобі Божій – треба стати,
Щоб заслужити в Бога справжню милість,
Якби людина вивчилась лігати –
Пропала б її лють і хижість [6, с. 24].

Антропологічний принцип, згідно з яким сутнім є не стільки буття саме по собі, скільки усвідомлення смислу людського буття є характерним для ренесансного гуманізму, німецького романтизму, французького Просвітництва. Натомість найбільш виразно він виявився у філософських пошуках Л. Фейєрбаха (Німеччина) та у творчості М. Чернишевського (Росія). Ці філософи і соціологи проголошували людину висхідним пунктом і прикінцевою метою філософії. У ХХ столітті цей принцип був доповнений «антропним принципом» сучасної космології, який встановлює залежність існування людини від фізичних параметрів Всесвіту (джерелом виступає концепція космізму – К. Цюлковський, О. Чижевський, В. Вернадський, Тейяр де Шарден). У їх розумінні філософська антропологія набуває значення антропологічної установки, а також провідної позиції про те, що людина посідає особливе місце в космосі. М. Шелер у своїй праці «Місце людини в космосі» (1928) доводить, що настала доконечна потреба в ґрунтовній науці про сутність людини, а власне – у філософській антропології. Це зумовлено на його думку, тим, що спеціальні науки, які вивчають людину, скоріше приховують її сутність, ніж розкривають. Вчений вважав, що ще ніколи «людина не була настільки проблематичною сама для себе, як тепер» [17, с.31].

М. Шелер зазначав: оскільки людина перебуває у стані дихотомії, (вона належить до тваринного світу, і водночас докорінно відрізняється від нього), то слід обов'язково враховувати біопсихічну сутність усього живого.

Основоположником педагогічної антропології справедливо вважається видатний теоретик і практик психолого-педагогічної науки – К. Ушинський. Вчений обстоював думку, згідно з якою людина є духовним феноменом. Отже, духовний розвиток особистості не може відбуватися без віри, оскільки віра завжди залишається первинною силою людського життя. Провідні ідеї стосовно сутності людини, її індивідуального і соціального життя К. Ушинський виклав у праці «Людина як предмет виховання: Досвід педагогічної антропології» [15]. Цією назвою вчений чітко і зрозуміло визначив, що основним об'єктом педагогічної науки повинно бути вивчення людини у процесі виховання з тим, щоб науково встановити закономірності власне виховання.

Аналізуючи природу людини і її сутність, як це було представлено в різних теоріях, К. Ушинський критично ставився до нативізму. Представники цього напрямку (Й. Мюллер, К. Штумпф, Г. Гельмгольц) намагалися довести, що людина народжується вже з готовими ідеями, і що вихованню залишається лише сприяти розвитку цих ідей і якостей. Водночас К. Ушинський не погоджувався із представниками емпіризму (Ф. Бекон, В. Вундт, Т. Гоббс, Дж. Локк), які вважали, що людина – це «чиста дошка», і вихователю залишається написати на ній те, що заманеться. Ці дві теорії є протилежними, між ними значний час точилася боротьба. Водночас ці протилежності сходяться там, де йдеться про долю людини. І одна, й друга теорія наголошують, що доля людини визначена філогенетично (набутими біологічними властивостями або певним соціальним середовищем). Отже, тут виявляється фаталістичний погляд на людину, згідно з яким її життя визначене від народження до смерті, а свобода і творчість – лише пізнання необхідності, навіть якщо вони виступають повстанням проти її. У фаталізмі поняття «необхідність» і «неминучість» тотожні поняттю «доля».

Мислитель обґрунтовував думку, згідно з якою людина перебуває у динамічному розвитку, творчому пошуку, тому соціальний працівник постійно має зважати на це увагу і діяти відповідно до цієї динаміки і творчого потенціалу особистості. Він акцентував на тому, що для людини історична спадковість є набагато важливішою тієї органічної спадковості, яка частково помітна у звичках і схильностях, але ніколи не замінить необхідності у свідомих діях і прагненнях. Такий підхід характеризує виховання як суспільно-історичне явище. Виховання – це цілеспрямований, свідомо спланований, організований процес формування всебічно розвиненої людини. Наскільки вагомим значення надавав К. Ушинський пізнанню людини і її виховання говорить той факт, що вчений постійно наголошував на створенні у вищих навчальних закладах факультетів антропології, хоча ця ідея практично не знаходила належної підтримки у тогочасних російських чиновників від освіти. Останнім часом питання педагогічної антропології, що тісно пов'язується із реальною організацією соціальної роботи досліджують В. Андрущенко, І. Бех, Б. Бім-Бад, І. Богданова, Г. Бурая, В. Краснова, В. Сорочинська, І. Трубавіна, М. Фірсов, М. Ярмаченко та ін. Натомість з'являються наукові праці, у яких обґрунтовується ідея культурної антропології. Так, В. Максакова обґрунтовуючи думку щодо необхідності впровадження культурної і психологі-

чної антропології у навчально-виховний процес та організацію і проведення соціальної роботи пише: «Культурна антропологія сприймає людину у зв'язку з навколишньою культурою, соціальними відносинами, традиціями, у тому числі і виховними, її інтереси знаходяться у сфері механізмів взаємодії людини і культури, людини і групи, і т. ін. Психологічна антропологія вивчає людину як індивіда (і тоді її інтерес – нейродинамічні особливості психічної діяльності людей) і як особистість (і тоді вона звертається до тих аспектів психіки людини, які дозволяють їй жити у суспільстві)»[11, с. 18].

Виокремлені основні положення філософсько-педагогічної антропології мають надзвичайно важливе методологічне значення для досліджень, які безпосередньо проводяться у галузі соціальної роботи.

По-перше, вони спрямовують дослідника пізнавати не лише об'єктивні сутнісно-феноменальні властивості живого (наприклад, саморух, само формування,самодиференціювання, самообмеження в просторі і часі), які можна спостерігати, а й ті властивості, що приховані від спостереження (внутрішні, психічні), – це «для-себе» і «в-собі-себе-буття». В основі психічного буття органічного світу лежить несвідомий, позбавлений відчуттів і уявлень «чуттєвий порив». В людині цей порив є першою психічною формою буття – «вегетативною» нервовою системою, що регулює живлення, ріст і розмноження, ритміку спання й неспання тощо.

По-друге, вони дозволяють творчо підійти до з'ясування інстинктивної поведінки людини, виявити взаємодію вроджених і спадкових інстинктів особистості, зрозуміти причини її звичок, успіхів і помилок.

По-третьє, спонукають до аналізу взаємозв'язку пам'яті, практичного інтелекту і продуктивного мислення.

По-четверте, положення філософсько-педагогічної антропології активізують пошук науковця у знаходженні сутності людини, і доводять, що ця сутність знаходиться поза межами інтелекту, і виявляє себе як «Дух» – над життєвий особистісний центр людини. Тому надто важливо дослідити як саме сформований рівень розвитку цього Центру впливає на відкритість людини світові, чому, за яких обставин вона стає «закритою».

По-п'яте, ідеї філософсько-педагогічної антропології дозволяють відповісти на запитання: як людина вгамовує свої життєві потяги, за яких умов її життя втрачає сенс, і за яких набуває сенсу, свободи тощо.

По-шосте, вони дозволяють досліджувати не лише психолого-педагогічні, а й культурологічні аспекти людини (духовні, морально-естетичні потреби, інтереси, прагнення) тощо.

Філософсько-педагогічний екзистенціалізм. У наш час екзистенціалізм є найбільш впливовим напрямом гуманістичної думки у всьому світі. Серед основних представників цієї філософсько-педагогічної течії є: А. Камю, С. К'єркегор, Г. Марсель, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс та ін.

Основні положення філософсько-педагогічного екзистенціалізму:

а) для людського існування характерним є «знелюднення» людини в сучасному світі, що спричинене антигуманною суттю техногенної ситуації;

б) людське буття є подвійним (дихотомним) буттям: «буття в світі» неповторної й унікальної особистості, яка потрапила в чужий для неї світ; «співбуття» як співіснування людської особистості з іншими людськими особистостями та речами чужого для людини світу;

в) свобода – універсальна характеристика людського існування – формується за схемою: момент втрати свободи – матеріальний світ є постійною загрозою людського існування; людина, щоб протистояти вродженому доквіллю (матеріальному світові), змушена пристосовувати (уподібнювати) своє буття «буттю речей»; таке уподібнення призводить до втрати людиною своєї індивідуальності, перетворює її «в річ серед речей».

Момент здобуття свободи: людина повертає собі унікальність буття через визначення і реалізацію унікальних, неповторних цілей; реалізація цілей надає людині множину можливостей (набір варіантів, з яких можна вибрати потрібний при здійсненні задуманої програми); множина можливостей ставить людину в ситуацію вибору, який є суттю свободи [12, с. 337].

У класичній українській філософії і педагогіці обґрунтування екзистенційного сенсу буття, гуманних стосунків, утвердження ідей добра, милосердя, любові посилюється у працях Григорія Сковороди. Філософ формулює думку у такий спосіб: основною проблемою людського існування є щастя конкретної людини. Ця проблема розв'язується лише подвигом самопізнання, через який виявляється «внутрішня», «сердечна», «єдина» людина. «Блаженна натура» – Бог створив потрібне людині легким, а важке у досягненні – непотрібним, бо існує відповідність між справжніми потребами і засобами їх задоволення. Так оригінально розв'язується головна екзистенційна проблема – збіжність сутності та існування, або ж людського щастя [14].

Аналіз основних положень філософсько-педагогічного екзистенціалізму уможливило визначення їх методологічного значення для наукових досліджень у царині соціальної роботи:

По-перше, згідно з гуманістичними поглядами екзистенціалістів, чим більше соціальний працівник вільний духовно і матеріально, тим більше він є відповідальним за свою професійну діяльність, більше уваги зможе приділити своїм клієнтам. Бути вільним – означає для екзистенціалістів не діяти і не думати так, як «діють і думають всі», адже саме такий стан речей визначає відповідальність особистості. Справжня особистість має жити і діяти «за власним проектом», і не бути всецільно підпорядкованою зовнішнім обставинам.

По-друге, з погляду представників екзистенціалізму, людина, яка глибоко шанує свій власний вибір, своє покликання, буде ставити собі за найвищу мету самовіддане служіння іншим людям, особливо тим, що опинилися у складній життєвій ситуації. Вона запобігатиме примітивному кар'єризму, кон'юктурщині, аморальним засобам самоствердження й досягнення успіху будь-якою ціною. Особистість з такою життєсмісловою орієнтацією буде не лише залишатися чесною перед самою собою та іншими людьми, а й невтомно, не шкодуючи своїх сил і таланту буде духовно зростати, тим самим слугувати людству. Усі ці складні соціальні, моральні питання потребують постійного вивчення й осмислення.

По-третє, оскільки однією із головних ідей в екзистенціалізмі є ідея співробітництва, співпраці у системі «суб'єкт – суб'єкт», то «Я» та «Інший» мають перебувати у гармонії. Кожен із суб'єктів має окреслити свої власні перспективи і перспективи Іншого. Безумовно, що уся сукупність взаємодії суб'єктів має постійно і послідовно вивчатися, і на основі результатів цього вивчення коригуватися у продуктивному руслі.

По-четверте, потужне методологічне значення має й обґрунтування екзистенціалізмом положення щодо людської комунікації. З погляду цієї теорії, спілкування в колективі, а також на рівні міжособистісних відносин має бути більш якісним, ніж кількісним. Це забезпечує індивідів від «закриття душі». Дослідник має визначити за яких умов душа Іншого «розкривається», «олюднюється» й реалізується в повну силу. Отже, йдеться про інтерсуб'єктивність, (співмірність, унормованість різновекторних феноменів і стратегій буття різних людей) [10, с. 175 - 176].

По-н'яте, філософсько-педагогічний екзистенціалізм допомагає досліднику знайти відповідь на «бунт почуттів», який так часто «виривається» на поверхню у людей, які мають особливі потреби і не здатні їх задовольнити з різних причин (об'єктивних і суб'єктивних). Часто-густо саме на цьому ґрунті виникають конфлікти, які важко врегулювати.

По-шосте, положення окресленої течії дозволяють дослідити причини негачі в людській сутності, простежити шлях «зниклого буття» особистості.

На основі викладеного можна зробити такі висновки:

1. Соціальна робота в сенсі теоретичних досліджень залишається бути актуальною проблемою. Так само і практичний її аспект потребує постійного і поглибленого аналізу.

2. Філософськопедагогічна антропологія й екзистенціалізм спрямовані на пізнання способу людського буття, причому специфіка цього пізнання визначається його об'єктом і предметом, суб'єктивністю тих індивідів, які потребують пильної уваги і допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барулин В. С. Социально-философская антропология: Общие начала социально-философской антропологии. – М. : Онега, 1994. – 256 с.
2. Бим-Бад Б. Антропологические основания теории и практики образования / Б. Бим-Бад. – М.: Рос. открытый ун-т. –1994. – 36 с.
3. Бим-Бад Б. Педагогическая антропология: Курс лекций / Б. Бим-Бад. – М.: Изд-во УРАО, 2002. – 208 с.
4. Бурая Н. П. Соціальна робота: Навч. посіб. / Н. П. Бурая. – Харків : Ун – т вн. справ. – Харків: 1996. – 104 с.
5. Васянович Г. П. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку / Г. П. Васянович // Вибрані твори: у 7 т. Т. 7: Збірник наукових праць. – Львів: Норма, 2015. – С.164 -186.
6. Васянович Г. П. Миттевості буття / Г. П. Васянович. – Львів: Сполом, 2017. – 392 с.
7. Карпенко О. Г. Соціальна робота / О. Г. Карпенко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 846 - 847.

8. Кант И. Всеобщая естественная история и теория неба / И. Кант. Сочинения в 6 т. Т. 1. – М.: Наука, 1963. – С. 249 - 251.
9. Леви-Стросс К. Структурная антропология / К. Леви-Стросс // Пер. с фр. В. В. Иванова. – М.: Изд-во ЭКСМО, 2001. – 512 с.
10. Людина в есенційних та екзистенційних вимірах / Автори: В. Табачковський, А. Дондюк, Г. Шалашенко, Є. Андрос, Г. Ковадло, Н. Хамігов. – Київ: Наукова думка, 2004. – 244 с.
11. Максакова В. И. Педагогическая антропология: Учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. 2-е изд. стереотип / В. И. Максакова. – М.: Изд – й центр, «Академия», 2004. – 208 с.
12. Сартр Ж. П. Экзистенциализм – это гуманизм / Ж. П. Сартр // Сумерки богов. Сост. и общ. ред. А. А. Яковлева: Перевод с фр. А. А. Санина. – М.: Политиздат, 1990. – С. 319 – 344.
13. Социальная работа : теория и практика : учеб. пособие для студ. высших учеб. заведений / Отв. ред. Е. И. Холостова. Изд. 7-е. – М.: Изд. торговая корпорация «Дашкова и К». – 2010. – 432 с.
14. Сковорода Григорій. Буквар миру. Книга для сімейного читання / Григорій Сковорода. – Харків: Клуб дозвілля, 2015. – 317 с.
15. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания: Опыт педагогической антропологии / Константин Ушинский. – М.: ФА-ИР-ПРЕСС, 2004. – 576 с.
16. Фирсов М. В., Студентова Е. Г. Теория социальной работы: учеб. пособие для студ. Высших учеб. заведений. – М.: Гум. изд. центр, 2001. – 432 с.
17. Шелер М. Положение человека в Космосе // Проблема человека в западной философии.–М.:Прогресс, 1988. – С. 31.